

Mi Jago bukásának az oka? Titkát egy olyan emberrel osztotta meg, aki nála sokkal gyengébb, s így már az első jelenet után kikövetkeztethető bukása.

Mi Jago bosszúvágának az oka? A féltékenység, tehát ebben a műben ugyanannak az érzelmenek kétféle megnyilatkozását is megtalálhatjuk.

Jago az egyik jelenetben egy dalt énekel. Miért írta azt Shakespeare, hogy ezt a nótát Jago Angliában tanulta? Azért, mert ő maga is angol volt, s ráadásul egy kocsmában adták elő a darabokat. Ezen a logikán haladva tehát itt mindig annak az országnak a nevét kéne mondani, ahol a darabot előadják.

Ezután vetettem fel azt a kérdést, hogy miért fekete Othello, azaz mit jelent, és miért fontos, hogy ő velencei mór? Igyekeztem a beszélgetést a saját élményeik felé terelni, s így jutottunk el a fajtagyűlöletig. Az ennél a résznél létrejött beszélgetéseket nem írom le részletesen, mert mindegyik iskolában egészen másképp történtek, s számomra a lényeg az volt, hogy egyáltalán beszéljünk ezekről a problémákról.

Ennek a résznek a lezárásaként az akkori színházi szokásokról beszélgettünk, pontokba szedve a különböző megközelítéseket. Kik jártak színházba? Miért? Mit csináltak ott? Hogy nézett ki egy színház? Hol helyezkedtek el a nézők? Milyen szindarabokat játszottak? Kik játszottak? Hogy nézett ki a színpad? Milyenek voltak a díszletek, a jelmezek, a kellékek, a világítás? Itt is nagyon lényeges szempontnak tartottam, hogy ne egyből én mondjam meg a helyes válaszokat, hanem folyamatos visszakerdezésekkel jussunk el az igazsáig.



Tánc és dráma

– „ösváltozat” –

Nem jogszabály, nem hivatalos, és mégis... Akár történetileg fontos dokumentummá is válhat az alábbi. És ha lesznek változások, akkor sem biztos, hogy mindegyik oldalnak a papírkosárban kell kikötnie...

A kerettanterv tánc és dráma modulját kidolgozó munkacsoport (Kaposi László, Szauder Erik és Uray Péter) nem csak azon évfolyamokra készített tantervet, amelyeken a modul – végül is – óraszámot kapott.

Az egyes tantárgyak külön készült tantervi anyagainak főként szerkezeti, részben tartalmi egységesítése közben a szakanyagok nyilván változásokon mentek keresztül. Ezek a változások (lévén a szerkesztők munkája volt) jobbára az alkotóktól függetlenül történtek. Mindez érintette a tánc és dráma anyagát is...

Tehát még azon évfolyamok esetében is, ahol kaptunk óraszámot, ott sem az jelent meg, amit leadtunk. Mindez emberi oldalról – amikor nagyon sok munkacsoport dolgozik egy terjedelmes szakanyag megalakításán – akár természetesnek is mondható, miközben szakmai oldalról talán már nem lehetnének ennyire engedékenyek

Ahol befogadó tárgy (a mi esetünkben a Magyar nyelv és irodalom) keretei között jelenik meg a tánc és dráma, ott a redukció olyan mértékű volt, hogy a „miből mi lett” összehasonlítás során nem könnyű a kapcsolatot megtalálni – helyenként jóformán lehetetlen ráismerni a „saját gyerekünkre”.

Főként az ezen évfolyamokon (1-4. és 7-8.) végzett munkához adhat segítséget az alábbi írás (ami a kerettanterv tánc és dráma moduljának készítése során a munkabizottság 2000 tavaszán leadott szakanyagára épül). Aki csak egy kicsit is ért a tánc és drámához, az tudja, hogy a modul 5. évfolyamos követelményei csak akkor teljesíthetők, ha az 1-4. évfolyamon is foglalkoznak ezzel a területtel (mint ahogy a NAT-ban ez szerepel is). Hasonló a helyzet a gimnáziumok 9. évfolyama esetén is: szakmai előfeltétel (bár a jogi helyzet lehet más!), hogy a 7-8. évfolyamokon is foglalkozzanak tánc és drámával.

A tantárgy általános jellemzői

A tánc és dráma tantárgy tanterve nem elméleti ismeretek tanítását helyezi a középpontba, hanem a drámajáték eszköztárának és a különböző színházi nyelvek elemeinek a tanulók saját tevékenységén keresztül megvalósuló megtapasztalását. Ez természetesen nem az elméleti ismeretek figyelmen kívül hagyását jelenti; mindössze arról van szó, hogy az elmélet minden esetben a gyakorlati tevékenység eredményeképpen, az így szerzett tapasztalatokból leszűrve jelenjék meg. A tánc és dráma mint tantárgy tehát minden esetben tevékenység-központú. A tevékenységet követő elemző beszélgetések a fogalmi ismeretek bővítésével járnak, de nem valósulhatnak meg anélkül, hogy a tanulók megszerzett tudásukat, alakulóban lévő véleményüket, felvetődő kérdéseiket cselekvésbe ne emelnék. Az egyes drámai és színházi konvenciók megismerése és használata ezért tanár és tanuló számára egyaránt azzal a haszonnal is jár, hogy a nehezen megfogalmazható (vagy épp formálódó) gondolatok és érzelmek kifejezésére, illetve a meglévő ismeretek gyakorlati ellenőrzésére teremt lehetőséget.

Ezt a tevékenységközpontú szemléletet tükrözi a tantervünkben követett szóhasználat is – gyakran szerepel együtt a *játék* és a *munka* szó. Ezek együttes szerepeltetése reményeink szerint megerősíti, hogy bár a különböző területeken folyó művészeti tevékenységet szigorú szakmai folyamatok vezérlik, az órákon való részvétel a tanulók számára minden esetben örömet és szellemi izgalmat kell jelentsen.

A TÁNC ÉS DRÁMA tantárgy kerettantervére vonatkozó alap gondolataink

A kerettantervek órátáblái a tánc és drámára csak 5-6., illetve a 9-10. évfolyamon rendelnek önálló tanórát (5. évfolyam: 0,5 óra/hét; 6. évfolyam: 1 óra/hét¹; 9. évfolyam: 0,5 óra/hét; 10. évfolyam: 0,5 óra/hét).

Ahhoz, hogy a NAT követelményei teljesíthetők legyenek, és a fent jelzett évfolyamokon megalapozott fejlesztés történhessen, az 1-4. és 7-8. évfolyamokon is szükséges a tánc és dráma műveltségi tartalmainak tanítása. Ugyanezt indokolja a NAT által az egyes tantárgyszakaszokra meghatározott fejlesztési követelmények életkor-függő volta is.

Következésképp azokon az évfolyamokon, ahol az órátáblában nincs kötelező óraszám rendelve a tánc és dráma tanításához, szükséges időkeretet biztosítani a fejlesztési követelmények teljesítéséhez, illetve a műveltségi tartalmak elsajátításához.

Ennek lehetséges megoldását kínálja:

- a) a szabadon tervezhető órák felhasználása, illetve
- b) más tantárgyakon belül időkeret biztosítása a tánc és dráma tanítására.

Mindkét megoldás esetén **az 1-2., a 3-4., illetve a 7-8. évfolyamon 37-37** (vagyis kéthetente 1) óra biztosítandó erre a feladatra.

Míg az *a)* változat értelemszerűen a szabadon tervezhető órák egy részének felhasználását jelenti, addig a *b)* variáns a tantárgyak tartalmi rokonsága miatt a magyar nyelv és irodalom, valamint az ének-zene tantárgyak óraszámában talál lehetőséget a tánc és dráma műveltségi tartalmainak átadására és fejlesztési követelményeinek teljesítésére. Úgy véljük, hogy az említett két tantárgy esetében a tánc és dráma műveltségi tartalmainak befogadása a befogadó tantárgy számára kevesebb terhet jelent, mint amennyi pozitívummal jár – pl. a dráma és tánc által a tanulóknak nyújtott megtapasztalhatóság, játékosság, élményszerűség, illetve a pedagógus részére a metodikai lehetőségek bővítése terén.

A *b)* változat elfogadása esetén mind az 1-2., mind pedig a 3-4. évfolyamon a magyar nyelv és irodalom tantárgy időkeretén belül két évfolyamonként 24-25 órát, az Ének-zene tantárgy esetében két évfolyamonként 12-13 órát vesz igénybe a tánc és dráma tanítása.

Megjegyzés: A NAT a tánc és dráma műveltségi terület részévé tette az ünnepi szertartások, rituális játékok témakört. A dráma, a tánc, a báb területén végzett munkának természetesen kiindulópontját vagy témáját jelenthetik a szertartások, rituális játékok. Ennek ellenére e tanterv készítői a fenti témakörök *jelentős részének* tanítására a hon- és népismeret tantárgy kereteit vélik a leginkább alkalmasnak.

A 9-10. évfolyamra a tánc és dráma vonatkozásában a NAT (szakmailag ma is érthetetlen módon) nem irt elő követelményeket, illetve tananyagot. A tantárgy kerettantervének megírásakor előbb ezt a NAT-korrekciót kellett elvégeznünk, vagyis megírunk a hiányzó részt, s csak utána következhetett a 9-10. évfolyamokra vonatkozó kerettanterv megírása.

A 11-12. évfolyamon a szabadon szervezhető órakereten belül megjelenő művészetek tantárgy tanítása esetében két változatot tartunk lehetségesnek:

- a) Az egyes művészeti ágak tanítása a drámán mint összművészeti formán keresztül, integráltan valósul meg.
- b) Abban az esetben, ha az iskola az egyes művészeti területeknek önállóságot kíván adni, akkor a tánc és dráma fejlesztő munkájához és a műveltségi tartalom kiteljesítéséhez a két évfolyamon összesen 37 órára van szükség.

A tanterv kiemelt céljai:

A TÁNC ÉS DRÁMA mint tantárgy nyújtson lehetőséget

¹ Sajnos a későbbiekben ez csökkent – 0,5 óra/hét maradt belőle. (K. L.)

- minél változatosabb dramatikus, táncos, bábos tevékenységformákban való részvételre;
- a tanulók képesség és adottság szerinti differenciált foglalkoztatására;
- a drámajátékban, a táncban és a bábjátékban fellelhető öröm és szabadságélmény megtapasztalására;
- differenciált feladatokon keresztül a dramatikus, illetve bábos technikák és konvenciók, a táncot felépítő technikai elemek és formák elsajátítására és széles körű alkalmazására;
- a drámai formával, a bábjátékos technikákkal, a táncot felépítő technikai elemekkel való improvizációra, kísérletezésre;
- a dráma, a tánc és a bábjáték mint művészi kommunikációs forma megtapasztalására;
- valós emberi szituációk, illetve fiktív történetek különböző színházi formákban való megjelenítésére;
- arra, hogy a tanulók a tanterv más területein elsajátított ismereteiket, készségeiket a drámában, a táncban, a bábjátékban is alkalmazni tudják;
- az önértékelésre annak érdekében, hogy a tanulók képessé váljanak saját eredményeik felismerésére, és tapasztalataiknak a művészeti tevékenységükbe való beépítésére;
- arra, hogy a tanulók egyénileg és csoportosan előadást tervezhessenek, létrehozassanak, illetve a létrejött előadást bemutathassák;
- minél több élő és felvett színházi, tánc- és mozgásszínházi, bábszínházi előadás – köztük társaik által készített produkciók – megtekintésére;
- a különböző színházi formák kulturális tradícióinak tanulmányozására (a 9. évfolyamtól);
- az alapvető színpadtechnikai eljárások megismerésére;
- a tanulók drámával és a különböző színházi formákkal kapcsolatos fogalmi készletének, aktív szókincsének bővítésére.

1-2. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények²

- a) Alakuljon ki bennük játékbátorság, szokjanak hozzá a csoporton belüli szerepléshez.
- b) Tanuljanak meg népi mondókákat, gyermekjátékokat, népszokásokat, táncokat.

2. Az 1-2. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- egyszerű mozgáselemek összekapcsolása
- egyszerű emberi, illetve állati mozgások és tartáshelyzetek utánzása
- a koordináció fejlesztése, a helyes testtartás kialakítása
- ritmusképzés, egyszerű táncos mozgáselemek végrehajtása
- általános érzékelésfejlesztés (többek között egyensúly-, ritmus- és térérzékelés-fejlesztés)
- a szóbeli kifejezőképesség fejlesztése
- rövid lélegzetű versek, mondókák, kiolvasók reprodukálása
- a beszéd, az ének és a mozgás összekapcsolása játékhelyzetben és/vagy ritmikus formában
- mesék, történetek kezdetének és végének felismerése, a főhős és a szereplők megkülönböztetése
- egyszerű bábozások (átalakított tárgyak) készítése, használata

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- a fiktív helyzetek és szerepek, illetve a valóság pontos elkülönítése
- részvétel a készségfejlesztő gyakorlatokban
- mondókák ritmizálása egyenletes járás mellett, tapsolással vagy egyéb módon
- az improvizációkban való csoportos részvétel
- rövid mesék, versek önálló elmondása, a társ meghallgatása
- játék tárgyakkal, illetve átalakított tárgyakkal

² Munkacsoportunk azt az instrukciót kapta, hogy a NAT ezen rovatában foglaltak lehetőleg átemelendők. (K. L.)

4. A tantárgy óraterve

TÉMAKÖRÖK	ÓRASZÁM (javaslat)
Érzékelő játékok	5
Utánzó játékok	5
Memória- és koncentrációfejlesztő játékok	5
Tárgyak átalakítása, megváltoztatása – játék átalakított, megváltoztatott tárgyakkal	6
Ritmikus játékok dallal, mondókával	6
Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal	10

5. Témakörök vázlatos kibontása

(A tantárgy óratervében szereplő témakörök minden esetben játékfoglalkozássá szervezve, azaz nem elkülönült gyakorlatok sorozataként jelenjenek meg az osztálytermi munkában!)

Érzékelő játékok

- színek, formák, illatok, hangok, ízek felismerése
- térérzékelő gyakorlatok
- tájékozódás hangok segítségével, tapintással, szaglással
- színek, formák, illatok, hangok, ízek felidézése (fantáziajáték)

Utánzó játékok

- egyszerű mozgások és tartáshelyzetek utánzása
- egyszerű mozgások és tartáshelyzetek tükrözése
- állatmozgások utánzása
- hangok utánzása
- elképzelt vagy képzeletbeli lények mozgása, hangja (fantáziajáték)

Memória- és koncentrációfejlesztő játékok

- mondókák, kiszámolók, találós kérdések
- mozgásos és szöveges figyelemfejlesztő játékok

Tárgyak átalakítása, megváltoztatása – játék átalakított, megváltoztatott tárgyakkal

- kézügyesítő játékok
- kreatív játékok formákkal, színekkel
- botbábok készítése
- zacskóbábok készítése

Ritmikus játékok dallal, mondókával

- lépések, szökkenések monoton ismétlődésben lánc-típusú gyermekjátékokban és körjátékokban
- gyermekjátékok lépésmotívumainak szabad variálása
- térformák kialakítása ritmikus járással és futással (kapuzó és lánc-típusú gyermekjátékok)
- ritmusgyakorlatok tapssal és járással (a kézzel adható ritmusok és a lépésanyag vegyítésével), különböző mondókák és gyermekdalok felhasználásával

Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal

- csoportos improvizációs játékok tanári irányítással zajló dramatikus játékban
- játék tárgyakkal (a tárgyak megváltoztatása nélkül)
- játék megváltoztatott, átalakított tárgyakkal
- egyszerű magatartásformák, viselkedések elemzése a csoportos improvizációk kapcsán

3-4. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények

- a) Alakuljon ki bennük játékbátorság, szokjanak hozzá a csoporton belüli szerepléshez.
- b) Tanuljanak meg népi mondókákat, gyermekjátékokat, népszokásokat, táncokat.
- c) Őrizzék meg a kezdő évek (1-2. évfolyam) játékeinak természetes rögtönző technikáját némajátékokban és szöveges játékokban.

2. A 3-4. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- a koncentráció intenzitásának és idejének növelése
- a szereplő és a helyszín fogalmának alkalmazása, jelentőségének felismerése
- a színházi előadás formai elemeinek (díszlet, berendezés, jelmez, kellék, fény- és hang-hatások) felismerése és csoportosítása
- a színházi formanyelv alapjainak megismerése
- részvétel a szerepjátszó népi gyermekjátékokban
- társaik, önmaguk és a felnőtt világ érzékeny megfigyelése
- együttműködésen alapuló alkotó részvétel a csoportos dramatizálásban
- sík- és árnybábok készítése és használata
- az egyszerűbb drámai konvenciók felismerése
- részvétel a látott előadás alapszintű elemző megbeszélésében

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- részvétel a készségfejlesztő gyakorlatokban
- részvétel a közös dramatizálás játékaiban
- egyszerű bábok készítése
- a közös bábjátékban való részvétel
- legalább tíz játék ismerete dallal, mondókéval
- egyszerű mozgásmotívumok tükrözéses visszaadása

4. A tantárgy óraterve

TÉMAKÖRÖK	ÓRASZÁM (javaslat)
Érzékelő játékok	3
Ritmus-, mozgás- és beszédgyakorlatokkal kombinált koncentrációs és memória-gyakorlatok	5
Fantáziajátékok	3
Népszokások játékelemeinek megismerése és reprodukálása, egyszerűbb tánclemek használata	7
A szereplő és helyszín fogalmának ismerete	az elmélet minden esetben a gyakorlati tevékenység eredményeképpen, az így szerzett tapasztalatokból leszűrve jelenjék meg
Egyszerűbb drámai konvenciók megismerése	2
A színházi formanyelv alapjai	2
Sík- és árnybábok készítése	5
Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal	10
Színházi, bábszínházi előadás megtekintése	tanórán kívül

5. Témakörök vázlatos kibontása

(A tantárgy óratervében szereplő témakörök minden esetben játékfoglalkozássá szervezve, azaz nem elkülönült gyakorlatok sorozataként jelenjenek meg az osztálytermi munkában!)

Érzékelő játékok

- csoportos, mozgásos hangérzékelő gyakorlatok
- távolságtartó gyakorlatok
- csukott szemes térérezékelő gyakorlatok
- összetett, több érzékre épülő gyakorlatok

Ritmus-, mozgás- és beszédgyakorlatokkal kombinált koncentrációs és memóriagyakorlatok

- játékos, mozgással és szöveggel összekapcsolt ritmikus koordinációs gyakorlatok
- térkitöltő, térkihasználó gyakorlatok
- ritmikus, mozgással és szöveggel összekapcsolt számolás gyakorlatok
- gyermekversek, mondókák mondása ritmus- és mozgásváltással

Fantáziajátékok

- játék elképzelt tárgyakkal; tárgyfelidéző gesztusok
- játék elképzelt személyek megjelenítésével
- játék elképzelt és valóságos helyzetek megjelenítésével

Népszokások játékelemeinek megismerése és reprodukálása, egyszerűbb táncelemek használata

- szerepjátszó gyermekjátékok

A szereplő és helyszín fogalmának ismerete

Egyszerűbb drámai konvenciók megismerése

- egész csoportos játék
- kiscsoportos játék
- állóképek

A színházi formanyelv alapjai

- a szerkezet érzékelése (jelenet, felvonás, színdarab), a kezdet és a vég felismerése térbeli és időbeli struktúrákban
- a színházi előadás formai elemei (díszlet, berendezés, jelmez, kellék, fény- és hanghatások)

Sík- és árnybábok készítése

- sík- és árnybábok készítése sablon, illetve egyéni elképzelések alapján
- sík- és árnybábok színezése, festése, ragasztása

Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal

- csoportos improvizációs játékok, közös dramatizálás a tanult drámai, bábos konvenciók alkalmazásával
- a csoportos játékok, rögtönzések alapszintű elemző megbeszélése

Színházi, bábszínházi előadás megtekintése

- a látott előadás alapszintű elemző megbeszélése

5. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények

- a) Játékos gyakorlatok során sajátítsák el az alapvető táncos, bábos és drámai kifejezési formákat.
- b) Tudják a mindennapi élet és különböző történetek szituációit közösen elemezni.

2. Az 5. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- a koncentráció és lazítás képességének fejlesztése
- a követendő és az elvetendő beszédpélda hallás alapján történő felismerése
- a durva légzéstechnikai, hangadási és artikulációs hibák felismerése mások beszédében és a saját beszédükben
- saját ötletek és egyes történetek jelenetté szerkesztése a tanulói csoportok önálló munkájával
- egypálcás marionett készítése és mozgatása (áttételes bábmozgatás)
- árnyfigurák készítése különböző anyagokból és technikákkal; árnyfigurák mozgatása az adott technikának megfelelően
- ritmusképletek alkalmazása, megtartása negyedés és nyolcados járástempó mellett (egyenletes járás közben különböző ritmus-képletek tapsolása, ritmusképletek dobogása egyenletes zenére)
- a tanult táncok és ritmusképletek felismerése

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- részvétel a gyakorlatokban, a csoportos improvizációkban és az alapszintű elemző beszélgetésekben
- a rögtönzés szabályainak ismerete, betartása
- egyenletes lüktetés, valamint egyszerű ritmusképletek visszaadása tapssal, illetve dobogással
- egy régi stílusú tánc alaplépéseinek szabad előadása
- részvétel bábkészítésben és/vagy bábbal végzett improvizációban

4. A tantárgy óraterve

TÉMAKÖRÖK	ÓRASZÁM (javaslat)
Készségfejlesztő gyakorlatok	2
A mese és a cselekmény fogalmának ismerete	az elmélet minden esetben a gyakorlati tevékenység eredményeképpen, az így szerzett tapasztalatokból leszűrve jelenjék meg
Az alapvető drámai konvenciók megismerése és alkalmazása	1
A színházi formanyelv tanulmányozása	1
Merev pálcán, felülről mozgatott (egypálcás) marionett készítése	2
A különböző árnyjáték-technikák megismerése, árnybábok készítése	2
Énekes-táncos játékok	2
Régi stílusú táncok	3
Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal, tánccal	4
Bábelőadás megtekintése és véleményezése	előadás tanórán kívül + elemzés 1 óra

5. Témakörök vázlatos kibontása

Készségfejlesztő gyakorlatok

- beszéd- és légzéstechnikai gyakorlatok
- koncentrációs és lazító gyakorlatok
- egyszerűbb interakciós játékok
- kapcsolatteremtő és kommunikációs játékok

A mese és a cselekmény fogalmának ismerete

Az alapvető drámai konvenciók megismerése és alkalmazása

- belső hangok, monológ, gondolatkövetés, mimes játék, levél és napló, telefon- és rádióbeszélgetés, interjú

A színházi formanyelv tanulmányozása

- a megismert színházi formai elemek hatásmechanizmusának tanulmányozása

Merev pálcán, felülről mozgatott (egypálcás) marionett készítése

- síkbáb technika
- plasztikus hengerfigura

A különböző árnyjáték-technikák megismerése, árnybábok készítése

- áttört árnybábok készítése
- színezett árnybábok készítése
- áttört-színezett árnybábok készítése

Énekes-táncos játékok

- gyerekjátékok, leánykarikázók mozgásanyaga, szokásrendszere
- egyenletes lüktetésű zenei és táncmotívumok illesztése egymáshoz

Régi stílusú táncok

- ugrós, legényes táncok
- páros forgató típusú lépések (forgató mozgáscsoportjai)

Történetek feldolgozása a dráma eszköztárával, bábjátékkal, tánccal

- dramatikus improvizációk – a tanár által megadott és/vagy a tanulók által létrehozott történetváz alapján
- mozgásra épülő csoportos improvizációk – a tanár által megadott egyszerű cselekményvázra.
- játék az elkészített marionett-figurákkal, árnybábokkal és a különböző árnyjáték-technikákkal
- improvizációk az eddigiekben megismert bábtechnikák felhasználásával

6. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények

- Játékos gyakorlatok során sajátítsák el az alapvető táncos, bábos és drámai kifejezési formákat.
- Tudják a mindennapi élet és különböző történetek szituációit közösen elemezni.

2. A 6. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- a szerepváltás technikájának alapszintű elsajátítása
- saját ötletek és egyes történetek jelenetsorrá szerkesztése a tanulói csoportok önálló munkájával
- látott vagy részvételükkel zajló drámapunka és/vagy színházi előadás elemző értékelése
- a fejlesztő és szinten tartó beszédes játékok és egyszerű beszédgyakorlatok ismerete, alkalmazása
- a tanult tánc- és mozgásmotívumok utánzása, stílusos előadása
- az újonnan tanult táncok felismerése és reprodukálása
- marionett-figurák készítése külön mozgatható részekkel
- marionett-figurák mozgatása az adott technikának megfelelően

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- részvétel a gyakorlatokban, a csoportos történetalkotásban, az improvizációkban és az elemző beszélgetésekben
- az egyszerűbb drámai konvenciók alkalmazása
- legalább tíz énekes-táncos játék ismerete
- egy új stílusú tánc alaplépéseinek szabad előadása
- részvétel marionett készítésében és/vagy ilyen bábbal végzett improvizációban

4. A tantárgy óraterve

Témakör	Óraszám (javaslat)
Készségfejlesztő gyakorlatok	4
A gyakrabban alkalmazott drámai konvenciók megismerése és alkalmazása	4
Improvizációk a megismert technikák felhasználásával – a tanár által megadott és/vagy a tanulók által létrehozott történetváz alapján	12
Különböző technikák a szereplők – hős és a többiek – jellemzésére	2
Új stílusú táncok	6
Népek, nemzetiségek, etnikumok táncaiból	2
Többpálcás, illetve zsinóros marionettek készítése	4
Színházi előadás megtekintése és elemző megbeszélése	előadás tanórán kívül + elemzés 1 óra
A szándék, feszültség, konfliktus, fordulópont fogalmának ismerete	az elmélet minden esetben a gyakorlati tevékenység eredményeképpen, az így szerzett tapasztalatokból leszűrve jelenjék meg
A színházi formanyelv tanulmányozása és alkalmazása	2

5. Témakörök vázlatos kibontása

Készségfejlesztő gyakorlatok

- beszédtechnikai gyakorlatok
- interakciós játékok
- páros, illetve csoportos egyensúly- és bizalomgyakorlatok
- szituációs játékok

A gyakrabban alkalmazott drámai konvenciók megismerése és alkalmazása

- forró szék, fórum színház, szerep a falon, kellékhatszínjáték, hagyományos formák, szertartás, ünnep, a pillanat megjelölése

Improvizációk a megismert technikák felhasználásával – a tanár által megadott és/vagy a tanulók által létrehozott történetváz alapján

- dramatikus improvizációk – a tanár által megadott és/vagy a tanulók által létrehozott történetváz alapján
- egyszerű elemekből építkező mozgássor létrehozása (indítás, megállítást, gyorsítás, lassítás, fordulat, süllyedés, emelkedés, járás, futás, mozdulatkitartás)
- mozgásra épülő csoportos improvizációk – a tanár által megadott egyszerű cselekményvázra
- játék az elkészített többpálcás, illetve zsinóros marionett-figurákkal
- improvizációk az eddigiekben megismert bábtechnikák felhasználásával

Különböző technikák a szereplők – hős és a többiek – jellemzésére

- figurajellemzés verbális, vokális és nonverbális eszközökkel

Új stílusú táncok

- szabadon választott körverbunk motívumainak és a szokásrendszerben betöltött szerepének ismerete
- verbunk és csárdás táncok megismerése

Népek, nemzetiségek, etnikumok táncaiból

- lánc körtáncok (Balkán) lépésanyaga és formavilága
- szlovák és román táncanyag magyar párhuzamai

Többpálcás, illetve zsinóros marionettek készítése

- karok zsinóros felfüggesztésével
- karok és lábak felfüggesztésével
- ízületek kialakításával

Színházi előadás megtekintése és véleményezése

- a látottak kollektív elemzése a megismert fogalomkészlet alkalmazásával

A szándék, feszültség, konfliktus, fordulópont fogalmának ismerete

A színházi formanyelv tanulmányozása és alkalmazása

- a megismert színházi formai elemek alkalmazása improvizációkban

7-8. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények

- a) Testi adottságaiknak, koruknak és személyiségüknek megfelelően, különböző élethelyzetekhez alkalmazkodva, pontosan és tisztán fejezzék ki magukat.
- b) Egyre könnyebben és felelősségteljesebben viseljék a nyilvánosságot.
- c) Ismerkedjenek meg a nemzeti (nemzetiségi, etnikai) kultúra és más kultúrák alapvető mozdulat-, dallam- és szókincsével, szertartásaival és hiedelemvilágával.

2. A 7-8. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- epikus alapanyag jelenetsorrá szerkesztése a tanulói csoportok önálló munkájával
- az előző évek során megismert drámai konvenciók tudatos alkalmazása
- a színházi műfajok felismerése, megkülönböztetése
- a megismert fogalmi készlet alkalmazása a látott előadás vagy improvizáció elemzésében
- más művészeti tárgyak keretén belül megismert technikák tudatos alkalmazása a drámaprojektumban
- kesztyűbáb készítése különböző technikákkal
- a bábfigurák kifejező mozdulatát
- az alapfokú mozgástréning folyamatának ismerete
- a különböző térformák ismerete, alkalmazása mozgásban, táncban
- egyszerű tánc- és mozgáselemek ismerete, alkalmazása

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- részvétel a csoportos történetalkotásban, az improvizációkban és az elemző beszélgetésekben
- a gyakrabban alkalmazott drámai konvenciók ismerete, alkalmazása

- részvétel alapfokú mozgástréningben
- egyszerű tánc- és mozgáselemek ismerete
- részvétel kesztyűbáb készítésében és/vagy ilyen bábbal végzett improvizációban

4. A tantárgy óraterve

Témakör	Óraszám (javaslat)
A kifejező közlés elsajátítása. Figurateremtés hanggal és nonverbális úton	4
A cselekmény, ellencselekmény, tér, idő, üzenet, motívumok fogalma	az elmélet minden esetben a gyakorlati tevékenység eredményeképpen, az így szerzett tapasztalatokból leszűrve jelenjék meg
Az összetett szerkezetű drámai konvenciók megismerése és alkalmazása	4
Az alapvető színházi műfajok tanulmányozása	2
Színházi előadás megtekintése. Az élmény alapján beszámoló írása	előadás tanórán kívül + beszámoló: 1 óra
Improvizáció – közösen egyeztetett témára, az együttesen kidolgozott történetváz alapján	14
Kesztyűbáb készítése	2
Kesztyűbáb mozgatása	2
Alapfokú mozgástréning	3
Térhasználat, térformák kialakítása irányítottan és improvizáció formájában	3
Mozgássor tervezése tanult mozgáselemek felhasználásával	2

5. Témakörök vázlatos kibontása

A kifejező közlés elsajátítása. Figurateremtés hanggal és nonverbális úton

- artikulációs gyakorlatok (járás és mozgás közben)
- tempógyakorlatok, hangsúly- és hanglejtés-gyakorlatok
- különböző típusok megjelenítése a tartás- és járásmód megfigyelését követően

A cselekmény, ellencselekmény, tér, idő, üzenet, motívumok fogalmának ismerete

Az összetett szerkezetű drámai konvenciók megismerése és alkalmazása

- montázs, revü, alteregó, az igazság pillanata, narráció

Az alapvető színházi műfajok tanulmányozása

- tragédia, komédia, középfajú színmű

Színházi előadás megtekintése. Az élmény alapján beszámoló írása

Improvizáció – közösen egyeztetett témára, az együttesen kidolgozott történetváz alapján

- a megismert drámai konvenciók és színházi formanyelv elemeinek alkalmazásával
- a megismert bábtechnikák felhasználásával
- a társzművészetek eszköztárának bevonásával

Kesztyűbáb készítése

- vásári bábjáték típusú kesztyűbábok

Kesztyűbáb mozgatása

- egykezes játék

Alapfokú mozgástréning

- a bemelegítés részét képező lazítás, nyújtás, erősítés helyes sorrendje
- dinamikus gyakorlatok az indítás, megállítás, gyorsítás, lassítás technikájának felhasználásával

Térhasználat, térformák kialakítása irányítottan és improvizáció formájában

- az ellenmozgás, az üres tér irányába való elmozdulás, a kör-rendszerű és frontális térformák, a tér függőleges szintjeinek használata

Mozgássor tervezése tanult mozgáselemek felhasználásával

- forgás, ugrás, lépés, futás, indítás, megállítás és egyéb elemek felhasználása egyszerű játékhelyzeteket feldolgozó mozgássor tervezésekor

9-10. évfolyam

1. Általános fejlesztési követelmények

- a) Legyenek képesek különböző technikákat tartalmazó összetett improvizációkra mozgásban, táncban.
- b) Legyenek képesek a jelenségek, életfolyamatok, alkotások szerkezetének felismerésére, a szereplők szándékainak, tetteinek és kapcsolatainak elemzésére.

2. A 9-10. évfolyamra vonatkozó fejlesztési követelmények

- epikus alapanyag drámává szerkesztése a tanulói csoportok önálló munkájával
- a drámai konvenciók tudatos alkalmazása
- az újonnan megismert színházi műfajok és a színházi stílusok felismerése, megkülönböztetése
- a megismert fogalmi készlet alkalmazása a látott előadás vagy improvizáció elemzésében
- hagyományos és színházi maszkok készítése szabadon választott technikával
- a maszk hagyományának, jellegének megfelelő maszkos játékok létrehozása
- mozgásmotívumok átvétele és továbbfejlesztése
- mozgásmotívum-sorok kialakítása önállóan, egyéni tervezés alapján
- összetett improvizációs anyag rögzítése és bemutatása

3. A továbblépéshez szükséges minimális teljesítmény

- az összetett drámai konvenciók alkalmazása a csoportos improvizációkban
- a legfontosabb színházi műfajok és stílusok ismerete, felismerése
- a legfontosabb színházi és drámai fogalmak ismerete
- részvétel maszk készítésében és/vagy maszkos improvizációban
- részvétel legalább egy, a tanult mozgáselemekre épülő mozgásetűd létrehozásában

4. A tantárgy óraterve

Témakör	Óraszám (javaslat)
Improvizáció – a tanár által megadott témára és stílusban, a tanulók által kidolgozott történetváz alapján	12
Maszkkészítés	3
Maszkos játék	3
A fókusz, kontraszt, szimbólum, cselekménybonyolítási modell, drámaszerkezet fogalmának ismerete	2
Drámai konvenciók csoportosítása, egymásra építése	4
A színházi műfajok és stílusok tanulmányozása	4
Különböző színházi irányzatokhoz tartozó színházi előadások megtekintése. Kritika írása	előadás tanórán kívül + kritika 1 óra
Mozgásmotívumok kialakítása megadott szituáció, zene vagy téma alapján	8

5. Témakörök vázlatos kibontása

Improvizáció – a tanár által megadott témára és stílusban, a tanulók által közösen kidolgozott történetváz alapján

- a megismert drámai konvenciók összefűzésével
- a színházi stílusok elemeinek alkalmazásával
- maszkos játék alkalmazásával

Maszkkészítés

- papírmaszkok, textilmaszkok, kasírozás, gipszpólya és gipszöntés
- a festés mint maszk

Maszkos játék

- dramatikus alakoskodó játékokban
- színházi munkában

A fókusz, kontraszt, szimbólum, cselekménybonyolítási modell, drámaszerkezet fogalmának ismerete

Drámai konvenciók csoportosítása, egymásra építése

- történet szerkesztés és -megjelenítés a kontextusépítő, a narratív, a mélyítő és a reflektív konvenciók alkalmazásával

A színházi műfajok és stílusok tanulmányozása

- a történelmi műfajok és napjaink színházi műfajai
- az egyes színházi stílusok jellemző jegyeinek felismerése látott és saját részvétellel zajló színjátékokban, dráma-munkában

Különböző színházi irányzatokhoz tartozó színházi előadások megtekintése. Kritika írása

Mozgásmotívumok kialakítása megadott szituáció, zene vagy téma alapján

- egy adott szituáció megfogalmazása tartásképpen, majd mozdulatsorral
- tükörgyakorlatban felvezetett motívum szabad kibontása
- improvizáció adott zene vagy téma alapján, megadott mozgásmotívumok felhasználásával



Kézikönyv a „devised” színházról

Trencsényi Katalin

Alison Oddey: *Devising Theatre. A practical and theoretical handbook*
Routledge, London–New York, 1994. 254 oldal, £19,50

Az utóbbi időben idehaza is több szó esik a kollektív színházcsinálásról, angol nevén a *devised theatre*-ről. E művészeti forma iránt érdeklődők még Angliában is kevés szakirodalmat találnak. Alison Oddey munkája az e témában írt első, átfogó teóriát és gyakorlati ismertetést nyújtó szakkönyv.

A „devised” szó jelentése: kitalált, feltalált, kigondolt. Az angol név sajátos megközelítést jelent, melynek során a munkafolyamatnak olyan új formája adott, melyben „a hagyományos színházi hierarchia (szöveg – színész – rendező) megtörik.” Ahol az alkotók megpróbálnak „olyan módon dolgozni, hogy a közönséget arra késztessek, más szemszögből nézze a színházat”.¹ A „devised” színházi munka eredménye a „hagyományos-tól” eltérő, komplex színházi előadás.

A könyv szerzője a „University of Kent”-en tanít drámát, és idestova több mint két évtizede művelői és tanítványa a „devised” színházat. Oddey könyvében a nyolcvanas évek végén – kilencvenes évek elején végzett kutatómunkájának eredményét és szakmai tapasztalatainak összegzését tárja elénk. Célja az volt, hogy képet nyújtson a műfajban elismert, kortárs brit társulatok egy részéről (szám szerint tizenháromról), dokumentálja és elemezze munkájukat, példájukkal segítséget nyújtson mindazoknak, akik a „devised” színház iránt érdeklődnek. Így (cseppben a tengert!) a könyv szinte a skála teljes egészét felvonultatja: kísérleti látványszínház; maszkokkal dolgozó mozgásszínház; színház a nevelésben (TIE) ; ünnepi, közösségi, nagyszabású előadások; illetve helyszín-specifikus előadások.

Az első fejezetben a szerző bemutatja e sajátos színháztípust: „A „devised” színház alternatíváját jelenti a hagyományosan elfogadott, domináns irodalmi-színházi tradíciónak, melyet a gyakorta patriarchális, hierarchikus szerző-rendező viszony ural.” (4. o.)

A forma történetéről szólva Oddey megállapítja, hogy a brit színház a második világháború után szöveg- és író-rendező központú volt. Ennek következményeképpen a színház és a kritika hagyománya is mindig a szöveg és az előadás viszonyáról szólt. Ezen kívánt változtatni néhány társulat a hatvanas évek végén – hetvenes évek

¹ Idézem a „devised” színház egy másik művelőjét, Marc von Henning rendezőt = *Zsöllye*, 2001. május